

บทความปริทรรศน์ :
**ความทรงจำต่ออดีต
ในงานมรดกศึกษา (Heritage
Studies): บทสำรวจเบื้องต้น**
Memory in Heritage Studies: A Primary
Survey

เบญจวรรณ นาราสัจจ์¹
Benjawan Narasaj¹

บทคัดย่อ

จากการสำรวจงานมรดกศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของสังคมต่ออดีต เพื่อทบทวนแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความทรงจำ ประเด็นคำถาม วิธีการศึกษา และแนวทางค้นหาคำตอบ พบว่า งานมรดกศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำต่ออดีต มีแนวคิดพื้นฐานต่อมรดกในฐานะรูปแบบหนึ่งของความทรงจำร่วมที่ถูกประกอบสร้างทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับความต้องการของปัจจุบันเป็นสำคัญ ความทรงจำนั้นมักเลื่อนไหล ถูกนำเสนอหลายสำนวนที่เนื้อหาแตกต่างกัน เป็นเรื่องเล่าที่มาจากเสียงที่หลากหลายและไม่กลมกลืนกัน ประเด็นหลักของการศึกษา คือ การผลิตซ้ำ ตอรอง และช่วงชิงความทรงจำว่าด้วยมรดกของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดพลวัตในการดำรงอยู่ของความทรงจำต่ออดีตที่ถูกนำเสนอผ่านมรดก ผลการศึกษาส่วนใหญ่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนเหล่านั้นภายใต้บริบทระดับต่างๆ เช่น ท้องถิ่น ภูมิภาค ชาติ และระหว่างประเทศ สำหรับประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำส่วนบุคคลกับ



ภาพ : มรดกโลก Avebury ในอังกฤษ
ที่มา : www.stonehenge-avebury.net
สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2553

¹ นักวิจัย ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง และอาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ความทรงจำร่วม ภาพตัวแทน (representation) ที่ถูกสร้างให้เป็นความทรงจำร่วม ความทรงจำกับอัตลักษณ์ (identity) ของชาติ การจัดการความทรงจำในมรดกของกลุ่มคนท้องถิ่น ส่วนประเด็นศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดมาก คือ การลืมหรือการลบความทรงจำ

Abstract

Heritage studies focus on collective memory. This article is based on the idea that heritage is a form of collective memory that is socially constructed under a present-centeredness agenda. Memory of the past is not a fixed, constant, singular narrative idea, but something that is continually being made and reproduced in different voices telling different (but not less valid) versions of the same heritage. The fluid, polyphonic, and dissonant memories of the past are concerned in heritage studies while the main issue is the reproduction, negotiation, and contesting memories of the past in a heritage or a group of heritages. The study represents dynamic memories of the past in different times and/or different agencies and reflects economic, social, and political relationships among stakeholders under various levels, i.e. local, regional, national, and international. The linked study issues are the interplay of individual memory and collective memory, representation of collective memory, memory and national identity, the management of memory in heritage of local people. The limited study area is forgetting or evasion of memory.

บทความนี้เป็นการสำรวจวิธีวิทยาในงานมรดกศึกษา (Heritage Studies) ที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำของสังคมต่ออดีต โดยทบทวนแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความทรงจำของสังคม ประเด็นคำถาม วิธีการศึกษา และแนวทางค้นหาคำตอบจากงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่จำกัดด้วยเวลาและศักยภาพของผู้เขียน เพื่อเป็นประสบการณ์สำหรับผู้เขียนในการตั้งต้นศึกษาในประเด็นดังกล่าว

งานมรดกศึกษา (Heritage Studies)

สิ่งที่เรียกว่า มรดก (heritage) เป็นผลผลิตของสังคมยุคใหม่ที่ทำให้ความสำคัญกับการเฉลิมฉลองหรือจัดแสดงสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในอดีต การสงวน

รักษา อนุรักษ์สิ่งประดิษฐ์จากอดีตบนพื้นฐานการให้คุณค่าสำคัญต่อความแท้จริง ความเก่าแก่หรือเป็นจุดกำเนิด ปรากฏการณ์นี้เริ่มเห็นเป็นรูปธรรมจากการออกกฎหมายอนุสรณ์สถานโบราณของอังกฤษ (Ancient Monuments Act in Great Britain) ในปี 1882 ตลอดจนการเคลื่อนไหวอื่นๆ ในการอนุรักษ์มรดก (Harvey, 2001: 323) อันนำไปสู่การทำความเข้าใจเรื่องราวของมรดกนั้นๆ การตีความหมาย และการใช้ประโยชน์ในแบบต่างๆ จากหลากหลายสาขาวิชาการในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 จนกระทั่งเกิดเป็นสาขาวิชาใหม่ คือ มรดกศึกษา (heritage studies) ซึ่งมีการเปิดสอนเป็นหลักสูตรปริญญาตรี โท และเอก ในมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยทั่วไปหลักสูตรมรดกศึกษานี้เน้นความเป็นสหวิทยาการ ที่ต้องอาศัยหลายสาขาวิชาร่วมกันทำความเข้าใจ “มรดก” ที่ครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น พิพิธภัณฑสถาน อนุสาวรีย์ แหล่งโบราณคดี อาคารประวัติศาสตร์ ฯลฯ และมรดกทางธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ ฯลฯ ที่มนุษย์เข้าใช้ประโยชน์ โดยเน้นความเกี่ยวข้องของมรดกกับศาสตร์หลายสาขาในแง่การศึกษา และ/หรือการจัดการมรดก

แม้ว่าในปี 1972 UNESCO ได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ กำหนดนิยามของมรดกวัฒนธรรม (cultural heritage)² โดยเน้นสิ่งที่เป็นวัตถุ และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นคุณค่าหลักอย่างหนึ่ง แต่ในงานวิชาการ มโนทัศน์เกี่ยวกับมรดกในแง่สถานที่และวัตถุทั้งที่เป็นของส่วนตัวและของสาธารณะได้รับการทบทวนและขยายความอย่างกว้างขวางและหลากหลาย จนครอบคลุมถึงสิ่งประดิษฐ์ วัตถุ สถานที่ ซึ่งเป็นผลผลิตทางศิลปะ และวัฒนธรรมทั้งหมด ไม่ว่าจะถูกผลิตในอดีตหรือปัจจุบันก็ตาม (Turbridge and Ashworth 1996: 2) โดย Lowenthal (1998 : 94) ระบุว่ามรดกทุกวันนี้มีทุกอย่าง

² ครอบคลุมถึง (1) อนุสรณ์สถาน ที่เป็นงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ชิ้นส่วนหรือโครงสร้างของแหล่งโบราณคดี จารึก ถ้าที่อยู่อาศัย รวมถึงร่องรอยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่และวัตถุต่างๆ ข้างต้น (2) กลุ่มของสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ กลุ่มสิ่งก่อสร้างที่แยกจากกันหรือเชื่อมต่อกัน โดยมีลักษณะแบบแผนทางสถาปัตยกรรมสอดคล้องกันในภูมิทัศน์ (3) แหล่งมรดก คือ ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์หรือผลงานที่ผสมผสานระหว่างธรรมชาติกับการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ตลอดจนพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งโบราณคดี โดยเน้นว่าทั้งสามประเภทต้องมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวิทยาศาสตร์โดดเด่นในระดับสากล

ยกเว้นนิยาม ขณะที่ Harvey (2001: 319) สรุปว่าแม้นิยามที่รับรู้ร่วมกันในระดับหนึ่ง ยังคงคลุมเครือ แต่จุดร่วมสำคัญของงานศึกษามรดกทั้งหลาย คือ การมีศูนย์กลางอยู่ที่ปัจจุบัน (Present-centredness) หมายถึง การศึกษามรดกในฐานะสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ด้วยจุดยืนหรือมุมมองจากโลกทัศน์ และ/หรือความต้องการของปัจจุบัน ส่วน Smith (2006 : 45-46) เน้นให้สนใจศึกษามรดก ในฐานะกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สร้างประสบการณ์ อัตลักษณ์ ส่งผ่านความทรงจำ และการแสดงออก โดยมีการเมือง³แฝงอยู่ บทความนี้จึงจำกัดการสำรวจงานศึกษามรดกที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อนุสาวรีย์ โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน ฯลฯ ที่อาศัยมุมมองต่อมรดกในฐานะรูปแบบหนึ่งของความทรงจำที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม โดยมีการเชื่อมโยงกับความต้องการของปัจจุบันและจินตนาการสูอนาคตของผู้เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ

ความทรงจำร่วม (Collective Memory)

ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เกิดกระแสนิยมศึกษาความทรงจำของผู้คนในสังคมเพิ่มขึ้นในวงวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จนมีผู้ขนานนามว่าเป็น “อุตสาหกรรมความทรงจำ” (Klein, 2000 อ้างใน Smith, 2006 : 57) ในแง่หนึ่งนับเป็นความสืบเนื่องจากการเพิ่มจำนวนและความถี่ในการจัดงานเฉลิมฉลองในเมืองต่างๆ เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง ในอีกด้านเป็นข้อถกเถียงทางวิชาการที่ทำทนายประวัติศาสตร์กระแสหลัก และเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มคนที่เคยด้อยโอกาสทางสังคม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ชนกลุ่มน้อยทางวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งมักไม่ค่อยได้รับโอกาสให้ปรากฏตัวตนในหน้าประวัติศาสตร์ที่เป็นทางการ โดยมีแรงขับเคลื่อนสำคัญจากนักวิชาการและชุมชนยิวเกี่ยวกับความทรงจำว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (holocaust) (Smith, 2006 : 57)

จากแนวคิดของ Paul Connerton (1989) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความทรงจำเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น ผลิตซ้ำ และส่งต่ออย่างต่อเนื่องในสังคม ผ่านการกระทำซ้ำๆ ในรูปแบบ

³ ในที่นี้หมายถึง การเข้าถึง รักษา หรือพยายามช่วงชิงอำนาจบางอย่างในทางสังคมให้เป็นของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ความชอบธรรมในการกระทำบางอย่างที่กระทบต่อผู้อื่น อำนาจในการนิยามตนเอง และกำหนดความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ เป็นต้น

ของพิธีเฉลิมฉลอง (commemorative ceremonies) และ/หรือปฏิบัติการทางร่างกาย (bodily practices) จนเกิดเป็นความเคยชินหรือความทรงจำที่เป็นนิสัย (habit memory) ซึ่งเก็บรักษาอดีตไว้ในจิตใจของบุคคล สิ่งสำคัญคือการแสดงออกที่เชื่อมต่อกับอดีต มีบทบาทสำคัญในการกำหนดรูปร่างของความทรงจำร่วมของสมาชิกในสังคม เป็นเสมือนการสร้างแผนที่ความคิด ขณะเดียวกันก็เป็นการถ่ายทอดความทรงจำให้กับสมาชิกรุ่นต่อๆ ไปด้วย เนื่องจากความทรงจำหรือจินตนาการเกี่ยวกับอดีตเป็นพื้นฐานสำคัญของทั้งปัจเจกและสังคมในการทำความเข้าใจโลกและตัวเอง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการผลิตซ้ำหรือสร้างโครงสร้างอำนาจและการจัดระเบียบในสังคม การศึกษาความทรงจำของสังคมจึงเป็นการเรียนรู้โครงสร้างสังคมที่ฝังลึกในระดับจิตใจของสมาชิกในสังคม ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ในระดับลึกกว่าปรากฏการณ์ผิวหน้า

การเพิ่มขึ้นของอนุสรณ์สถาน แหล่งประวัติศาสตร์ การย้ายเดือนความทรงจำ และการจดจำในรูปแบบต่างๆ ทำให้นักศึกษาความทรงจำส่วนหนึ่ง เชื่อมโยงไปยังงานศึกษามรดก ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ Pierre Nora (1996) เรียกว่า “แหล่งความทรงจำ” (site of memory) อันเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างเร่งรีบ ทำให้สิ่งต่างๆ ที่เคยมีอยู่ในสังคมกลับกลายเป็นอดีตที่ไม่สามารถนำกลับคืนมาได้ ความสมมูลระหว่างอดีตและปัจจุบันที่เคยเป็นในสังคมประเพณีถูกทำลายลงไปจนเกิดความรู้สึกว่าทุกอย่างได้จบสิ้นลงแล้ว ความทรงจำที่มีอดีตไม่หลงเหลืออีกต่อไป แต่ด้วยการจดจำอดีตผ่านประวัติศาสตร์ซึ่งมีการจัดระเบียบเกี่ยวกับอดีตไว้ตามแบบของสังคมสมัยใหม่แล้ว โดยผ่านการกลั่นกรองและจัดหมวดหมู่ใหม่ ทั้งยังไม่ใช่เรื่องที่เป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการสร้างแหล่งความทรงจำขึ้นมาเพื่อเป็นที่สถิตของความรู้สึกเกี่ยวกับความต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ แหล่งความทรงจำเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความพยายามของสังคมสมัยใหม่ในการรื้อถอนความทรงจำตามธรรมชาติ (spontaneous memory) อันเป็นความทรงจำในสังคมประเพณี เนื่องจากความทรงจำที่เกิดขึ้นนั้นมักมีความกำกวม ไม่ชัดเจน ขึ้นกับความประทับใจ มักเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และสิ่งที่ไม่อาจอธิบาย

เป็นภาษาได้ แต่อยู่บนฐานของการจดจำในบริบทของความศักดิ์สิทธิ์ มีหลากหลาย และก่อให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น แต่เป็นสิ่งที่มีความเฉพาะของแต่ละกลุ่ม อีกทั้งความทรงจำมักปรากฏอยู่เป็นรูปเป็นร่างในพื้นที่ ภาพลักษณ์ หรือวัตถุ แต่ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง กลับมีความเปราะบางและเปลี่ยนแปลงได้ง่าย

จุดที่น่าสนใจคือ Nora (1989) เสนอว่าความทรงจำเกี่ยวกับชาติ ถูกสร้าง บรรจุ และช่วงชิงกันในแหล่งความทรงจำซึ่งปล่อยให้อดีตถูกระลึกถึงอย่างมีอารมณ์ความรู้สึก อย่างเป็นไปเอง และห่างไกลจากการเขียนทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกับที่มันกำลังสร้างอดีตให้เกิดขึ้น แนวคิดนี้สามารถนำมาใช้ศึกษา แหล่งมรดกที่บรรจุความทรงจำเกี่ยวกับอดีตของชาติ หรือกลุ่มคนไว้ ซึ่งในการบรรจุความทรงจำอย่างหนึ่งก็อาจกดทับหรือเบียดขับความทรงจำอื่นๆ ที่สามารถมีขึ้นให้จางลงหรือหายไป ดังนั้น Misztal (2003 อ้างใน Smith, 2006 : 58) จึงเสนอให้พิจารณามรดกในฐานะกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพของการจดจำ และการลืม อันเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในการทำความเข้าใจโลก

ความทรงจำต่ออดีตในเรื่องเล่าว่าด้วยมรดก : การผลิตซ้ำ ต่อร่อง และช่วงชิงกัน

การเชื่อมโยงความทรงจำกับอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดก ทำให้มรดกที่ถูกศึกษา มักเป็นไปในเชิงบวก คือ เป็นสิ่งของ เหตุการณ์ หรือการแสดงออกที่ “ดี” นำไปสู่ความภาคภูมิใจร่วมกัน และมีความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่อัตลักษณ์ของกลุ่มสังคม ส่วนมรดกที่มีเรื่องเล่าไม่กลมกลืนกัน มักถูกกันออกไปอยู่ชายขอบและถูกมองว่าเกี่ยวข้องกับความทรงจำหรืออดีตที่อาจไม่ดี (Smith, 2006 : 58-60) โดยนัยนี้ อดีตจึงไม่ใช่สิ่งที่จะได้รับการทำความเข้าใจภายในตัวมันเอง แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างความหมายให้ภายใต้บริบทของปัจจุบัน การต่อร่องและช่วงชิงความหมายเป็นกระบวนการสร้างใหม่ให้กับอดีต มักกระทำผ่านกิจกรรมของการจดจำ และการหวนระลึกถึงอดีตอย่างเป็นรูปธรรม เช่น พิธีเฉลิมฉลอง การตั้งอนุสาวรีย์และอนุสรณ์สถานต่างๆ การนำเสนอเรื่องราวอดีตผ่านสื่อ เป็นต้น

ตั้งตัวอย่างงานศึกษาของ Cressy (1994) เกี่ยวกับการใช้มรดกของผู้คนใน อังกฤษคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยมีการแปลความหมายใหม่ให้กับ Bonfire Night พิธีเฉลิมฉลอง 5 พฤศจิกายนของทุกปี ซึ่งเป็นผลผลิตของมรดก ที่ถูกนำมาใช้เป็น ภาพตัวแทนตามวาระ (agenda) ของปัจจุบันในขณะนั้น แสดงให้เห็นความทรงจำ ของสังคมจากชนชั้นนำและ/หรือมหาชนที่เป็นการประดิษฐ์ (ความหมาย) ใหม่ โดยไม่มีสิ่งที่เป็นความทรงจำแท้จริง (true memory) อันเป็นรากเหง้าภายใน ประเพณีนั้นๆ (อ้างใน Harvey, 2001 : 328-329)

การศึกษาในแง่นี้จึงมักให้ความสนใจกับเนื้อหาของเรื่องเล่าว่าด้วยมรดก ที่ถูกปรับเปลี่ยน เปลี่ยนเนื้อความ ในช่วงเวลาต่างๆ เพื่อค้นหาจุดเน้นของเรื่อง ความหมาย คุณค่า หรืออุดมการณ์ที่แฝงอยู่ อันนำไปสู่ความเข้าใจเป้าหมายของ การเล่า (และการนำเสนอด้วยมรดก) และพิจารณาการมรดกในฐานะกระบวนการ ที่สัมพันธ์กับการกระทำของมนุษย์และตัวผู้กระทำการ ซึ่งมีได้มากกว่าหนึ่งและ เปลี่ยนแปลงความต้องการได้ โดยศึกษาครอบคลุมระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นการเกิดขึ้น ของมรดกนั้นและความหมาย/ความทรงจำที่ส่งต่อกันมาจนถึงปัจจุบันของเรื่องเล่า ว่าด้วยมรดก ตัวอย่างเช่น งานของ Paul Ashton (2009) ตั้งคำถามถึงลักษณะ ความทรงจำร่วม (collective memory) ของสังคมที่ได้รับการชี้แนะและสนับสนุน จากทางการออสเตรเลีย โดยศึกษาเอกสารและงานศึกษาจำนวนมากเพื่อชี้ให้เห็น การเปลี่ยนแปลงความหมายของโครงการ The Snowy Mountains Scheme ตามเรื่องเล่าเกี่ยวกับโครงการตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา จากจุดเริ่มต้นที่ถูก อธิบายว่า เป็นแหล่งงานที่มีแรงงานส่วนหนึ่งเป็นผู้อพยพจากมากกว่า 30 ประเทศ ภายใต้นโยบายเน้นการผสมกลมกลืนคนเหล่านี้เป็นชาวออสเตรเลีย ต่อมา มีการเพิ่มเติม ปรับปรุงคำอธิบายเกี่ยวกับ “แรงงานต่างถิ่นเหล่านั้น” ผ่านการ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ การรณรงค์ และการยกความสำคัญของสถานที่ ทำให้ โครงการกลายเป็นแหล่งกำเนิดของพหุวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ของความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความหลากหลาย (Ashton, 2009 : 387)

ในช่วงหนึ่งของการศึกษา Ashton อาศัยการ “อ่าน” สถิติเปรียบเทียบ จำนวนอนุสรณ์สถานประเภทต่างๆ ในฐานข้อมูลของทางราชการที่เกี่ยวข้องกับ

การดูแลมรดก 4 หน่วยงาน เพื่อชี้ให้เห็นการคัดเลือกข้อมูลตามกรอบคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นมรดกหรือไม่ใช่ ของแต่ละหน่วยงานในแต่ละช่วงเวลา อันนำไปสู่การวิเคราะห์กรอบคิดเบื้องหลังในการจัดการมรดกด้วย (Ashton, 2009 : 394)

เพื่อที่จะเน้นพลวัตของการเปลี่ยนแปลงมรดกในด้านการผลิต บริโภค และแสดงออก ที่เชื่อมโยงกับการปรับเปลี่ยนความหมายของมรดกโดยผู้กระทำการมากกว่าหนึ่ง David C. Harvey (2008) ศึกษาความหมายที่เปลี่ยนแปลงของแหล่งมรดกโลก Avebury ที่ Southern England ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 19 และ 20 โดยอาศัยแนวคิดความทรงจำของ Holtorf ที่พัฒนาต่อจาก Nora ว่าด้วยความทรงจำอนาคต (prospective memory) ที่เป็นการสะท้อนความต้องการอนาคต (both future pasts and past futures) ในการทำความเข้าใจว่าความหมายของมรดก ในแง่การเข้าใจร่วมกันต่ออดีต หรือที่เขาเรียกว่า “ความทรงจำทางวัฒนธรรม” ถูกพัฒนาขึ้นอย่างไร ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมแต่ละช่วง และความทรงจำทางวัฒนธรรมแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านสถานที่ วัตถุ พื้นที่ การพูดถึง มโนทัศน์ ประเพณี และแนวปฏิบัติอย่างไร โดยชี้ให้เห็นความหมายที่หลากหลายของ Avebury ซึ่งถูกนำเสนอผ่านเอกสารต่างๆ และการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์หลายแห่งของอังกฤษ ความหมายที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลายังสะท้อนถึงแนวปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้อง และกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการนำเสนอด้วย ทั้งนี้ เนื่องจาก Avebury เป็นแหล่งมรดกใหญ่ ทำให้สามารถค้นคว้าหลักฐานข้อมูลได้มากเพียงพอกับการวิเคราะห์ แต่ Harvey ก็ออกตัวไว้ว่าไม่ควรลืมประวัติศาสตร์เรื่องเล่าของมรดกแห่งเล็กๆ และเสนอให้มีการสะสมข้อมูลอย่างกว้างขวางผ่านเทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น จดหมายเหตูลิขิตทรอนิกส์ ประเพณีเว็บไซต์ต่างๆ ไปสการ์ด เว็บบล็อก เป็นต้น เพื่อส่งต่อความทรงจำอนาคตไปยังคนรุ่นต่อไปด้วย

โดยทั่วไป รัฐหรือทางราชการมักมีบทบาทในการกำหนดให้มี/เป็น “มรดก” ที่มีความหมายสอดคล้องกับความต้องการหรือเป้าหมายบางอย่างในแต่ละช่วงเวลาหรือสถานการณ์ดังกรณีศึกษาข้างต้น แต่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวตะวันตกในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนทั่วไปกับมรดกด้วย David Atkinson (2008: 382-383) ตั้งข้อสังเกตว่าอิทธิพลของงานศึกษาประวัติศาสตร์สังคมของสำนักแอนนาล (Annales School) ตั้งแต่ปี 1929 และการเคลื่อนไหวสร้างประวัติศาสตร์จากข้างล่าง (history from below) ช่วงทศวรรษ 1960 ตลอดจนกระแสแนวความคิดเกี่ยวกับเพศภาวะ (gender) หลังอาณานิคม (post-colonial) และ ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา (intellectual histories) นำไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ (แบบวิชาการ) ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและความตระหนักของคนธรรมดา ทำให้เกิดการเชื่อมโยงแบบใหม่ระหว่างมรดกกับความทรงจำ มีการนำเสนออดีตที่รับรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวางและไปไกลจนมีลักษณะเป็น “กระบวนการเป็นประชาธิปไตยของความทรงจำ” (democratization of memory) ทำให้เกิดความสนใจอย่างกว้างขวางของคนในสังคมต่อประวัติศาสตร์ภูมิภาค ประเพณีท้องถิ่น และอดีตของครอบครัวพร้อมกันนั้น ประวัติศาสตร์ฉบับเดียวที่เคยดำรงอยู่ในสถาบันการศึกษาที่เป็นทางการ พิพิธภัณฑสถานหรืออนุสาวรีย์ ได้ถูกตอบโต้และต่อรองผ่านสื่อต่างๆ เช่น ภาพยนตร์ รายการประวัติศาสตร์ทางโทรทัศน์ พิพิธภัณฑสถานและสถานที่ประวัติศาสตร์ต่างๆ จนเกิดเป็นความทรงจำที่ผสมผสานและผู้คนกระตือรือร้นที่จะจดจำและเฉลิมฉลองอดีตของพวกเขาเองด้วย (Atkinson, 2008 : 383) ทำให้เกิดหนทางใหม่ๆ ในการคิดเกี่ยวกับความทรงจำของสังคม โดยเฉพาะความทรงจำที่เกิดจากเสียงที่หลากหลายและไม่กลมกลืนกัน

ตัวอย่างเช่น งานศึกษาเมืองท่า Bristol ของอังกฤษ ซึ่งจัดงานฉลองในปี 1996 และได้รับปฏิริยาโต้ตอบจากผู้คนท้องถิ่นจำนวนหนึ่งด้วยการสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตของเมืองในแบบที่แตกต่างจนเกิดความหลากหลายของการนำเสนออดีตที่อยู่ในพื้นที่มรดกหรือ “ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม” (cultural landscape) เดียวกัน ทำให้ Atkinson ตั้งคำถามเกี่ยวกับกระบวนการ วิธีการ และเรื่องราวที่คนท้องถิ่นใช้ในการต่อรองให้เกิดการสร้างความทรงจำร่วมของสังคมให้มีหลากหลายเสียง (ของการเล่าเรื่อง) มากขึ้น โดยศึกษาประวัติศาสตร์เมืองที่เผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งจากทางการและคนท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงจุดเริ่มต้นของความทรงจำที่ได้รับการเลือกสรรจากทางการมานำเสนอพร้อมกับชี้ให้เห็น

สาธารณชนยอมรับ หรือ Atkinson เรียกว่า สิ่งประดิษฐ์ของความทรงจำทางการ ที่มักได้รับการนำเสนอเป็นประวัติศาสตร์ชุดเดียวที่ไม่มีการช่วงชิงความหมายในเรื่องเล่าต่อสิ่งเดียวกัน ในกรณีศึกษานี้ คือ เมืองท่า Bristol ที่ได้รับการเฉลิมฉลองในฐานะเมืองท่าโบราณตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ทำให้ผู้คนท้องถิ่นจำนวนหนึ่งรู้สึกว้าวุ่นใจของเมืองถูกกีดกันออกไป ปราศจากตัวตนของกลุ่มคนจำนวนมาก เช่น คนผิวดำ ชนชั้นกลาง กลุ่มผู้ดี ฯลฯ จึงมีผู้นำเสนอเรื่องราวอดีตด้านอื่นๆ ของเมืองเดียวกัน เช่น เส้นทางการค้าทาสในคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ความร่ำรวยจากลัทธิจักรวรรดินิยม เป็นต้น ผ่านโปสเตอร์ ไปสเตอร์ และการประชาสัมพันธ์ในจุดต่างๆ ภายในงานเฉลิมฉลองนั้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกริยาของคนท้องถิ่นในแต่ละท่าเรือ แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ทางการไม่จำเป็นต้องได้รับการตอบโต้ ต่อรองหรือช่วงชิงความหมาย จากคนท้องถิ่นเสมอไป บางกรณีพวกเขาที่รู้สึกยินดีที่จะเฉลิมฉลองความทรงจำตามประวัติศาสตร์ทางการ

การศึกษามรดกหลายๆ ประเภทรวมกันในลักษณะของ “ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม” โดยไม่ผูกติดกับมรดกเพียงแห่งเดียวหรือประเภทเดียว แต่ครอบคลุมถึงมรดกทุกประเภทและทุกชั้น/แห่งที่มีพลังในการกระตุ้นการจดจำของผู้คนในพื้นที่นั้นหรือคนทั่วไป จึงช่วยให้เห็นความซับซ้อนหลายระดับของเรื่องเล่าที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ศึกษา อำนาจทางสังคมของคนกลุ่มต่างๆ ที่มีขอบเขตแตกต่างกัน ในขณะที่ต่างต้องการสร้างมรดกบางอย่างไว้เป็นภาพตัวแทน (representation) ที่ต้องการนำเสนอให้เป็นความทรงจำร่วมของสาธารณชน

กล่าวอีกนัยคือ ความทรงจำมีหลายประเภทและหลายชุด ขึ้นกับว่าเป็นความทรงจำของคนกลุ่มใด และเป็นนำเสนอเพื่อตอบโต้ หรือช่วงชิงความหมายในภูมิทัศน์ส่วนใด ภายใต้บริบทอย่างไร ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และโลก โดยกระบวนการสร้างความหมายที่ผูกโยงกับคุณค่าสำคัญบางอย่างให้เกิดขึ้นต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นประเด็นที่มีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจมรดกในฐานะที่เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ อาคารและสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ฯลฯ หรือแบบแผนปฏิบัติ เช่น ประเพณี การร้องรำ ฯลฯ ที่มีรายละเอียดในตัวเอง สู่การเพิ่มความหมายและคุณค่าที่กลายเป็นแก่น

แกนที่สำคัญยิ่งกว่าคุณลักษณะภายใน (intrinsic value) ที่มีอยู่ Mary E. Hancock (2008) เรียกกระบวนการนี้ว่า เทคโนโลยีความทรงจำ (technologies of memory) และตั้งคำถามว่ามีใครบ้างที่ได้สร้างหรือสร้างใหม่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมือง Chennai (ชื่อเดิม คือ Madras) ในอินเดีย ที่เป็นการสร้างสำนึกต่ออดีตในส่วนต่างๆ ผ่านเทคโนโลยีความทรงจำ ทำอย่างไร และเพราะอะไร โดยพิจารณาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานที่สำคัญ แบบบ้าน แหล่งมรดกต่างๆ ในตัวเมืองและชานเมือง ตลอดจนเรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตจากความทรงจำของบุคคลที่เป็นภาพตัวแทนของบางสิ่ง มีบริบททางการเมืองระดับชาติและกระแสเสรีนิยมโลกาภิวัตน์ เป็นภูมิหลังสำคัญของภาครัฐที่สูญเสียอำนาจปกครองบางส่วนไปกับการแปลงทรัพย์สินเป็นของเอกชน และการเปิดเสรี ขณะที่ยังต้องการความจงรักภักดีและความรู้สึกผูกพันของพลเมืองไว้ สำหรับใช้ในการวิเคราะห์สาเหตุการดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองตามโครงการต่างๆ ของรัฐ ซึ่งศึกษาย้อนไปในอดีตด้วยการพิจารณาแบบแผนการใช้ที่ดินของเมืองในการก่อตัวของรัฐบาลท้องถิ่นแต่ละระยะ ขณะเดียวกันก็มีวาทกรรมและปฏิบัติการชาตินิยมแบบคานธี กระแสการโยกย้ายอดีตแบบเสรีนิยมใหม่ เป็นภูมิหลังของโครงการพัฒนาเมืองของรัฐ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรมของเมือง และการดำเนินการขององค์กรเอกชนด้านการอนุรักษ์ที่ต้องการให้วัดฮินดูแห่งหนึ่งในเมือง Chennai เป็นแหล่งมรดก

ความทรงจำสาธารณะ⁴ (public memory) ที่เกิดขึ้นจากภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของเมืองมีความเกี่ยวเนื่องกับการเมืองทั้งในแง่ผลของการตัดสินใจทางการเมือง และเป็นพื้นฐานที่สร้างการกระทำและสถาบันทางการเมืองในแง่ความชอบธรรมของผู้บริหารปกครอง Sara McDowell (2008) เน้นว่า มันเป็นเรื่องที่รัฐชาติ ชุมชนจินตกรรมทางพื้นที่ ชาตินิยม เพศ สมาชิกพรรค ได้รับการนำเสนอเรื่อง ตลอดจนเป็นที่อาศัย แต่ก็ถูกใช้ในการแสดงออกและ/หรือทำลายอำนาจรัฐในบริบทเดียวกัน มันจึงเป็นสื่อกลางการสื่อสารที่สำคัญระหว่างรัฐกับพลเมืองด้วย ไม่เพียงแต่เพียงการเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมโดยตลาดและการจัดการของรัฐ

⁴ คำว่า “ความทรงจำสาธารณะ” มักถูกใช้แทน “ความทรงจำร่วม” เพื่อเน้นบทบาทของความทรงจำที่ถูกสร้างและเผยแพร่สู่สาธารณะ อันนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายบางอย่างตามความต้องการของผู้สร้าง

หรือภาพตัวแทนที่สำคัญของหลักการที่ค้ำจุนระบบการบริหารปกครองอยู่อย่าง
ที่มักนำเสนอในงานศึกษามรดกอื่นๆ (McDowell, 2008 : 40)

ผลการศึกษาของ Hancock พบว่า พื้นที่ใหม่ของความทรงจำสาธารณะ
ของเมือง Chennai ซึ่งรวมถึงพิพิธภัณฑสถาน อนุสรณ์สถาน อนุสาวรีย์ และสิ่งก่อสร้าง
ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย เผยให้เห็นความเกี่ยวพันของความปรารถนา เป้าหมาย
และจินตนาการที่ขัดแย้งกัน ซึ่งสะท้อนไปถึงความคิดที่แตกต่างและแข่งขันกัน
เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ที่ถูกจดจำ จินตนาการถึง และช่วงชิง
ความหมาย ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของการนำเสนอที่ดีในการสร้าง
ความเชื่อมโยงท้องถิ่นกับระดับโลกของความทรงจำเมือง

ดังนั้น การศึกษาภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นการเปิดโอกาสให้เห็น
ความพยายามตอบโต้ ต่อรอง และช่วงชิงความหมายหรือการเล่าเรื่องอดีตของ
คนหลากหลายกลุ่มในช่วงเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่ด้อยอำนาจทางเศรษฐกิจ
การเมืองและ/หรือสังคม ซึ่งมักกระทำการได้จำกัดและหลีกเลี่ยงการถูกกีดกัน
กีดทับจากเรื่องเล่า/ความทรงจำที่ทรงพลังกว่า ด้วยการนำเสนอภาพตัวแทนใน
รูปแบบต่างๆ ในปริภูมิที่พอจะทำได้ทั้งในทางกายภาพและความหมายของ
เรื่องเล่า/เนื้อหาความทรงจำ ทั้งนี้ การเลือกพื้นที่ศึกษาในขอบเขตที่เหมาะสม
มักพบเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภายใต้กรอบใหญ่ที่เป็นภาพรวมของพื้นที่ ดังปรากฏ
ในงานศึกษาของ Matt Hodges (2009) ซึ่งตั้งคำถามถึงการที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว⁵
มีส่วนสร้างและครอบงำความทรงจำของสังคมท้องถิ่นในชนบทของฝรั่งเศส โดย
อาศัยแนวคิดของ Nora เรื่อง modern memory practices และ temporalising practices
ชี้ให้เห็นว่า การที่ Bonhomme คอยดูแลและนำเสนอพื้นที่เป็นอนุสรณ์สถานของ
ครอบครัวตนเอง มิได้เป็นเพียงการรักษาความทรงจำต่ออนุสรณ์แห่งการสำนึกถึง
ตนเอง (self-conscious monuments of remembrance) หรือพฤติกรรมส่วนตัว
เพราะเป็นการกระทำที่ได้รับการส่งเสริมอย่างไม่เป็นทางการจากสภาท้องถิ่น จึงเป็น
ส่วนหนึ่งในชุมชนทางสังคมของความทรงจำท้องถิ่น เช่นเดียวกับอนุสรณ์อื่น คือ

⁵ ประเด็นการท่องเที่ยวแหล่งมรดก เป็นประเด็นสำคัญของงานมรดกศึกษา มีการแตกแขนงออกไป
มากมาย ซึ่งนอกเหนือขอบเขตการศึกษาของบทความนี้

สระน้ำที่เป็นระบบจัดการร่วมกันของท้องถิ่นในอดีต และจัดตั้งศาลากลางหมู่บ้าน ซึ่งถูกจัดระเบียบจากสภาท้องถิ่น ก่อให้เกิดวินัยของสถานที่ที่แตกต่างไปจากวิถีปฏิบัติเดิม เช่น การห้ามทิ้งขยะในบริเวณจัดตั้งศาลากลางหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อรักษาชื่อเสียงและทำให้หมู่บ้าน “ขายได้” ในฐานะสถานที่ท่องเที่ยว ส่งผลให้ความทรงจำของคนท้องถิ่นต่อหมู่บ้านตนเองและคุณค่าของมรดกที่มีอยู่เปลี่ยนแปลงไป

ด้วยมุมมองทางรัฐศาสตร์ John L. Linantud (2008) ได้เสนอความสำคัญของความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่มีต่อการสร้างความทรงจำผ่านมรดกของชาติ การศึกษาความทรงจำที่ถูกนำเสนอผ่านอนุสรณ์สถานสงครามในประเทศฟิลิปปินส์และเกาหลีใต้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัจจัยด้านสถานการณ์ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศว่าเกี่ยวข้องกับการสร้างความทรงจำผ่านมรดกของชาติทั้งสองที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมภายในสังคมที่แตกต่างกัน แต่ได้พัฒนาอัตลักษณ์ของชาติท่ามกลางภาวะหนี้เสียปะจระเข้ในการสร้างชาติ (a nation-building dilemma) ทำให้ทั้งสองประเทศเน้นชัยชนะและวีรกรรมของวีรบุรุษ ความอ่อนแอต่อประเทศมหาอำนาจ และภาวะหนี้เสียปะจระเข้จากความขัดแย้ง

ในทางตรงกันข้ามกับการเลือกจดจำ การลืมอดีตที่ “ไม่ดี” แม้จะศึกษาได้ยากเนื่องจากลักษณะมรดกที่มีการนำเสนอไม่กลมกลืนกัน ทำให้ไม่มีพลังในการอธิบายสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีต แต่ Gabriel Moshenska (2009) เสนอการศึกษาความทรงจำต่อการทิ้งระเบิด ด้วยการสัมภาษณ์นักบินผู้ทิ้งระเบิด ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดทางจิตวิทยา ทำให้เห็นได้ว่าเงื่อนไขทางจิตวิทยาทำให้ความทรงจำเกี่ยวกับการทิ้งระเบิดไม่ชัดเจน หรือถูกลืม จึงยากที่จะรื้อฟื้นอดีตเกี่ยวกับแหล่งระเบิด (Bombsites) จากความทรงจำ Moshenska จึงเสนอให้ใช้การขุดค้นทางโบราณคดีแทนแม้จะได้เพียงรายละเอียดด้านกายภาพมากกว่าคำอธิบายด้านอารมณ์ความรู้สึก แต่ก็ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เคยเกิดขึ้นได้ และยังอนุรักษ์ซากปรักหักพังเหล่านั้นไว้เป็นแหล่งเตือนความทรงจำด้วย ซึ่งไม่ว่าจะเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าวหรือไม่ ประเด็นการทำให้ลืมหรือลบเลือนความทรงจำก็เป็นสิ่งที่ควรตั้งคำถามและหาคำตอบด้วย

ความทรงจำส่วนบุคคลกับความทรงจำร่วม

ในการศึกษาความทรงจำร่วมโดยทั่วไป ชีวิตประวัติของบุคคลและประวัติครอบครัว ที่อยู่ในความทรงจำของปัจเจกบุคคล หรือ “ประวัติศาสตร์ส่วนตัว” ถูกตั้งคำถามต่อการนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์สาธารณะ และเพื่อโต้แย้งแนวคิดที่ว่าความทรงจำส่วนตัวมีคุณค่าน้อยสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์สาธารณะ Hilda Kenn (2008) อาศัยการศึกษาแหล่งมรดกจำนวนหนึ่ง เช่น สุสานของทาสผู้หนึ่งใน Lancaster ทศวรรษ 1730 นิทรรศการชีวิตเกย์ทศวรรษ 1950-1980 ในพิพิธภัณฑ์ Merseyside Maritime เป็นต้น ที่ใช้ข่าวของ ความทรงจำ และเรื่องราวส่วนตัวของปัจเจกบุคคล เป็นแหล่งที่มาของการสร้างประวัติศาสตร์สาธารณะที่เป็นความทรงจำร่วมของสังคม เพื่อแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ส่วนบุคคลมีความสำคัญต่อการศึกษาดั้งเดิม (ผ่านความทรงจำ) และมีความเป็นไปได้ที่จะใช้มันทั้งในแง่คำบอกเล่าเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้น และใช้เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ต่ออดีต ให้เกิดเป็นรูปแบบใหม่ของการนำเสนออดีตตามความสนใจของผู้คนทั่วไป (ไม่ใช่ชนกวีวิชาการ)

จากปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมากขึ้น Joan Beaumont (2009) เสนอกรณีศึกษาการสร้างความทรงจำที่เป็นกระบวนการโต้ตอบกันอย่างมีพลวัตระหว่างปัจเจกบุคคล องค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสีย และรัฐ อันเป็นการผลิต สร้างใหม่ และช่วงชิงความหมายเกี่ยวกับมรดกข้ามพรมแดน คือ ดูก Changi ในสิงคโปร์ ซึ่งญี่ปุ่นเคยใช้คุมขังชาวต่างชาติจำนวนมากขณะเข้ายึดครองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อมาชาวออสเตรเลียที่เป็นอดีตนักโทษและผู้สนใจได้ใช้เป็นสถานที่แห่งความทรงจำทั้งของปัจเจกและของชาวออสเตรเลีย ที่มีความทรงจำร่วมต่อการเข้าร่วมสงครามดังกล่าว จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคนจำนวนมากไปเที่ยวชม และเกิดความต้องการแบ่งปันความทรงจำเข้าสู่การจัดแสดงเรื่องราวอดีตผ่านพิพิธภัณฑ์รัฐบาลสิงคโปร์จัดขึ้น เมื่อรัฐบาลสิงคโปร์มีแผนการทบทวนเพื่อสร้างคุกใหม่ ก็มีขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านแผนการนั้น โดยผลักดันให้รัฐบาลออสเตรเลียตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องดังกล่าว แม้ว่าในที่สุดรัฐบาลสิงคโปร์ได้ทบทวนคุก Changi แต่ก็คงเหลือกำแพงประตูคุกไว้ตามที่ถูกเรียกขาน

กรณีศึกษานี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นบทบาทของความทรงจำส่วนตัวที่ก่อตัวขึ้นเป็นประวัติศาสตร์สาธารณะ ยังนำไปสู่คำถามถึงความเป็นเจ้าของ (ownership) ทั้งความทรงจำ (ในประวัติศาสตร์สาธารณะ) และมรดก ที่แม้ดูเหมือนมีความชัดเจนของผู้ครอบครองทางกายภาพ แต่ในแง่การช่วงชิงความหมายแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องคุกข้ามชาติของชาวออสเตรเลีย ก็กำลังอ้าง “สิทธิสากล” ในการแย่งชิงอำนาจการจัดการมรดกข้ามพรมแดน เช่นเดียวกับที่ปรากฏในอีกหลายๆ กรณี (Beaumont, 2009 : 312) ประเด็นการต่อรอง ตอบโต้ ช่วงชิงความหมายของมรดกที่ผูกโยงกับความทรงจำร่วมของผู้คน จึงมิใช่เรื่องเฉพาะของคนในประเทศเดียวกันอีกต่อไป

อีกด้านหนึ่ง Smith (2006 : 46-48) ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างความทรงจำส่วนบุคคล ความทรงจำร่วม และประวัติศาสตร์สาธารณะ ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ผู้หญิงชาว Waanyi ชนพื้นเมืองใน northern Queensland ซึ่งนำพวกเธอมาพบกันที่ Boodjamulla Nation Park อันเป็นพื้นที่ทำกิจวัตรร่วมกันของพวกเธอในอดีต แต่ปัจจุบันแทบไม่มีโอกาสได้กลับมาและไม่ได้พบกัน จึงเป็นโอกาสให้ได้อธิบายความทรงจำต่ออดีตที่มีร่วมกัน จนเกิดความใกล้ชิดในแง่อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุดใหม่ เครือข่ายและความรู้สึกของความเป็นชุมชน อันสืบเนื่องมาจากความทรงจำร่วมที่กลายเป็นประวัติศาสตร์สาธารณะที่ถุกเน้นเหตุการณ์ “สำคัญ” ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของคนกลุ่มหลักในสังคม (majority group) การเปิดประเด็นประวัติศาสตร์สาธารณะจึงมาพร้อมกับการขยายขอบเขตสู่เรื่องเล่าของชีวิตคนธรรมดาและกิจวัตรประจำวัน ดังการนำเสนอในงานศึกษาของ Atkinson (2008) ซึ่งยังคงมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับการสร้างประวัติศาสตร์สาธารณะที่หากเลือกนำเสนอเรื่องของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่ากับละทิ้งกลุ่มอื่นๆ ที่เหลือ แต่เมื่อเลือกนำเสนอเรื่องของหลายกลุ่มในลักษณะต่างๆ อย่างที่ปรากฏในเมืองท่า Bristol ก็ทำให้เกิดลักษณะมรดกที่เล่าเรื่องไม่กลมกลืนกัน มีหลายเสียงเล่าอดีตที่แตกต่างกันเป็นหลายสำนวน นำไปสู่จุดเริ่มของความรู้สึกต่ออดีตที่ซับซ้อน เคลื่อนย้ายได้ ไม่แน่นอน แต่มีการวิวัฒนาการไปเป็นค่อยไปและบางสำนวนถูกทำให้มีความต่อเนื่อง มีเรื่องราวประกอบ

มากมาย ดังนั้น ประเด็นทางวิชาการที่ทำหาย คือ เราจะทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อความทรงจำของสังคมที่ซับซ้อนในแบบแผนโลกร่วมสมัยนี้ได้อย่างไร โดยเฉพาะการสร้าง ความทรงจำผ่านมรดก อันเป็นปรากฏการณ์ที่เราพบเห็นจนเป็นสิ่งสามัญในชีวิตประจำวัน (Atkinson, 2008 : 385)

ความทรงจำว่าด้วยมรดกกับอัตลักษณ์ของชาติ

ในฐานะปฏิบัติการทางสังคม Urry (1996) เสนอว่า มรดกเป็นปริณิชน พิเศษของการสร้างสังคม การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการแสดงออกถึงการต่อรองของอัตลักษณ์และความหมายใหม่ ดำเนินการเพื่อทำลายกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม โดยมีรูปแบบของงานความทรงจำ สังคม และวัฒนธรรมเกี่ยวข้องด้วย เช่นเดียวกับที่ Connerton (1989 : 15) เน้นว่าการดิ้นรนของพลเมืองต่อต้านอำนาจรัฐเป็นการดิ้นรนของความทรงจำต่อการผลักดันให้ลืม ใครที่สามารถบรรลุเป้าหมายไม่เพียงรักษาความทรงจำของตัวเองไว้และยังเป็นเสมือนพยานให้กับคนรุ่นต่อไปด้วยโดยเฉพาะในกรณีของเรื่องราวที่ไม่มีการบันทึก อย่างไรก็ตาม Smith (2006 : 62) ชี้ว่าความสามารถของกลุ่มที่จะใช้ความทรงจำเพื่อโค่นล้มเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ที่ครอบงำอยู่ยังเป็นปัญหา (ในกรณีที่ไม่ใช่ความทรงจำจากการประสบมาโดยตรง) เนื่องจากความเป็นอัตวิสัยและภาพตัวแทน ต้องต่อสู้กับประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นโดยผู้เชี่ยวชาญและเรื่องเล่าโดยรวมทั้งหมด และมีคนบางกลุ่มที่มีโอกาสมากกว่าคนอื่นๆ ในกระบวนการต่อรองดังกล่าว

Smith (2006) เสนอว่า เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับการจำ กระบวนการมรดกสามารถสร้างอำนาจทางความรู้สึกอย่างเข้มข้นได้ (intense emotional power) โดยมีเครือข่ายสังคมและความสัมพันธ์ที่มันผูกโยงและสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและอัตลักษณ์ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่เห็นได้เด่นชัดหรือซ่อนเร้นอยู่ กระนั้น อัตลักษณ์ก็ไม่ใช่สิ่งที่ถูกผลิตขึ้นได้ง่ายๆ หรือใช้แหล่งมรดกสร้างภาพตัวแทนคงที่ กลับเป็นสิ่งที่ถูกสร้างใหม่และถูกต่อรองอย่างต่อเนื่องและกระตือรือร้น มีการแปลความหมายใหม่โดยชุมชนและสถาบัน การจดจำและเข้าถึงใหม่ความหมายของอดีต

ในแง่ที่เป็นความต้องการทางการเมือง สังคมวัฒนธรรมของปัจจุบัน

ในรัฐชาติที่พลเมืองรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกันจากจินตนาการเกี่ยวกับ “ชาติ” ผู้ปกครองรัฐชาติหรือรัฐบาลจึงมักมีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญ ในการขึ้นนำความทรงจำของสังคมผ่านการจัดสร้าง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลง แหล่งสร้าง ความทรงจำต่างๆ เช่น อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น จึงมีการศึกษา มรดกประเภทต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจความทรงจำสาธารณะที่ถูกสนับสนุน โดย รัฐบาลหรือทางราชการที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชาติอย่างตั้งใจ และจะประสบผล อย่างไรขึ้นกับสถานการณ์ของแต่ละแห่ง เช่น Sabine Marchall (2008) ซึ่งให้เห็น การเปลี่ยนแปลงแหล่งมรดก ของประเทศในแอฟริกาตอนใต้ยุคหลังอาณานิคม (post-colonial) ว่ามีการกำจัดมรดกสมัยอาณานิคม เพื่อยกเลิกอาณานิคมในจิตใจ (decolonization of the mind) หลายลักษณะ และสร้างนิยามอัตลักษณ์ใหม่ของชาติ (โดยรัฐบาล) เพื่อแสดงความเป็นอิสระทางการเมือง แต่ท่ามกลางปัญหาเศรษฐกิจ หรืออื่นๆ มากมายให้คำนึงถึง หรือมีวิธีการฟื้นฟูบ้านในการระลึกถึงอดีต คนพื้นเมือง จึงมักไม่สนใจแหล่งมรดกทั้งสมัยอาณานิคมหรือหลังอาณานิคม จนถูกดึงดูดด้วย กระแสการท่องเที่ยวแหล่งมรดกจึงหันมารับรู้ประสบการณ์หรืออดีตแล้วจึงสนใจ วัฒนธรรมดั้งเดิมก่อนยุคอาณานิคมของตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เกิด ความขัดแย้งจากความต้องการใช้แหล่งมรดกในฐานะทรัพยากรทางการเมืองท่องเที่ยว กับวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น การเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางวิญญาณหรือหลุมศพ บรรพบุรุษ เป็นต้น ตลอดจนปัญหาการแบ่งแยกกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในการ สร้างอนุสรณ์ของทางราชการเพื่อระลึกถึงการสร้างชาติและอัตลักษณ์ของชาติ ท่ามกลางความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์

ในทางตรงกันข้าม Russell Johnston and Michael Ripmeester (2007) เสนอข้อโต้แย้งแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ของชาติผ่านอนุสาวรีย์ จากสำรวจ ความคิดเห็นและความเข้าใจของผู้คนโดยรอบต่ออนุสาวรีย์ Watson วีรบุรุษสงคราม จากสงครามโลกครั้งที่ 1 ในแคนาดา พบว่า ผู้คนไม่ได้เข้าใจรูปปั้นนั้นตามเจตนารมณ์ ในการสร้าง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ไม่สนใจอ่านป้ายจารึก ถ้ามหรือค้นคว้าเกี่ยวกับ รูปปั้นที่เห็นจนเจตนา แม้บางส่วนอ่านป้ายจารึกก็ไม่ใส่ใจต่อเรื่องราวเกี่ยวกับ

สงครามในอดีต งานศึกษานี้เน้นได้ว่าน่าสนใจในแง่การศึกษาความทรงจำเกี่ยวกับมรดกจากด้านของผู้รับและความทรงจำที่ผู้รับยอมรับ ขณะที่งานส่วนใหญ่ที่พบทวนมาเป็นการศึกษาจากด้านของผู้สร้างและความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้น กระนั้น ด้วยการศึกษาเฉพาะอนุสาวรีย์เดียวจึงเป็นการยากที่จะทำให้ผู้อ่านคล้อยตามว่า อัตลักษณ์ของชาติที่ทางการแคนาดาพยายามปลูกฝัง ส่งเสริมด้วยการตั้งอนุสาวรีย์ ไม่ประสบความสำเร็จในการผลิตซ้ำความหมายที่ต้องการในบริบทพลของความทรงจำร่วม เนื่องจากยังมีกิจกรรมสร้างความทรงจำและระลึกถึงวีรกรรมทหารในสงครามอีกมากมายที่ถูกยกมานำเสนอแต่ไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด ที่สำคัญคือ อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่สามารถสร้างได้ด้วยอนุสาวรีย์หรือกิจกรรมความทรงจำใดอย่างเดียว กระนั้น งานนี้เป็นข้อเตือนใจในการไม่ด่วนสรุปว่าผู้คนจะมีความทรงจำร่วมตามเนื้อหาที่ปรากฏในระดับผิวหน้าของมรดกที่จัดแสดงหรือตามเป้าหมายในการส่งสารของผู้สร้างแหล่งความทรงจำนั้น หากต้องการศึกษาในแง่ผู้รับ อาจตั้งคำถามในอีกลักษณะ เช่น งานศึกษาอนุสาวรีย์สุนัขชื่อ Balto ในสวนสาธารณะกลางเมืองนิวยอร์กของ Hilda Kean (2009) ซึ่งให้เห็นความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปของอนุสาวรีย์ดังกล่าวตามความเข้าใจของผู้คนในนิวยอร์ก ซึ่งปัจจุบันถือเป็นสัญลักษณ์ของความสนใจสุนัขในอดีตตามกระแสนิยมใส่ใจธรรมชาติ จึงลืมหาเหตุตั้งเดิมของการสร้างอนุสาวรีย์ และไม่ใส่ใจ ว่า Balto เคยมีอยู่จริงหรือไม่

การจัดการความทรงจำว่าด้วยมรดกของกลุ่มคนท้องถิ่น

นอกจากอัตลักษณ์ของชาติแล้ว การศึกษาความทรงจำที่สัมพันธ์กับมรดกยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เคยเป็นถูกกดทับไว้ได้อัตลักษณ์ของชาติ แต่เมื่อเกิดปรากฏการณ์ที่ชนพื้นเมืองสามารถต่อสู้แย่งชิงสิทธิในการจัดการพิพิธภัณฑหรือแหล่งโบราณคดีที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับอดีตของตนเองได้ ก็มีการศึกษาแนวทางการจัดการความทรงจำอดีตให้ปรากฏในแหล่งมรดกตามความเห็นพ้องกันของคนพื้นเมือง ตัวอย่างเช่น David J. Butts (1994) ศึกษากระบวนการปรับเปลี่ยนการจัดแสดงประวัติศาสตร์ชาวเมารี (Maori)

ในพิพิธภัณฑ์ของนิวซีแลนด์ ตั้งแต่การจัดประชุมหารือร่วมกันกำหนดกรอบพื้นฐานของการจัดแสดง จนกระทั่งการจ้างนักออกแบบชาวเมารีมาออกแบบและสร้างพิพิธภัณฑ์ให้มีลักษณะตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดจากที่ประชุม ทำให้ได้พิพิธภัณฑ์ที่เป็นแหล่งรวบรวมความทรงจำและวัฒนธรรมของชาวเมารี อันเป็นที่ยอมรับของชาวเมารีทั่วไป ซึ่งเคยไม่ยอมรับพิพิธภัณฑ์แบบเดิมที่จัดโดยไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเมารี โดย Butts ใช้การศึกษาแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่การประชุมจนถึงพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์เพื่อเรียนรู้รายละเอียดของการปฏิบัติต่างๆ ในกระบวนการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์นี้ แม้ Butts จะชื่นชมการกับที่ชาวเมารีได้พิพิธภัณฑ์ที่เป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของพวกเขาไว้ แต่ก็ยังตั้งข้อสังเกตถึงวัตถุประสงค์ทางวิชาการที่หายไปจากพิพิธภัณฑ์ของชาวเมารี โดยตั้งคำถามว่า จะแก้ปัญหาในการจัดการให้พิพิธภัณฑ์บรรลุวัตถุประสงค์ทางวิชาการควบคู่กับความต้องการของชาวเมารีได้อย่างไร อันอาจเป็นประเด็นข้อถกเถียงสำคัญที่ต้องหาความชัดเจนต่อไปสำหรับการจัดการแหล่งมรดกความทรงจำเฉพาะกลุ่มที่มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากกระแสความนิยมการจัดการแหล่งมรดกโดยชุมชน

อย่างไรก็ตาม กระบวนการได้สิทธิในการจัดการมรดกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่ในระยะสั้น กรณีของชาวอบอริจินในออสเตรเลียที่ต้องใช้กลยุทธ์ต่างๆ ในการต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิจัดการแหล่งโบราณคดี ซึ่งเคยอยู่ใต้การครอบครองของรัฐหรือทหาร ก็ต้องยอมรับการได้สิทธิมาเพียงบางส่วนแล้วจัดการอย่างที่เห็นสมควรในขณะเดียวกับที่ต่อสู้กับผู้ครอบครองเดิมต่อไป Howard Creamer (1994) จึงตั้งคำถามถึงวิธีการ กระบวนการของชาวอบอริจิน (Aborigin) ในการปรับเปลี่ยนวิธีจัดการแหล่งมรดกที่เคยถูกใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยปราศจากการให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมอบอริจิน อันเป็นการทำให้แหล่งมรดกที่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสื่อมเสียจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสู่การควบคุมการเข้าเยี่ยมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำคัญบางแห่งของนักท่องเที่ยว การรื้อฟื้นอัตลักษณ์และความพยายามขยายการควบคุมแหล่งมรดกเพิ่มมากขึ้นของชาวอบอริจิน โดยค้นหาสิ่งที่ชนพื้นเมืองใช้ในการจำแนกตนเองจากเพื่อนบ้านที่ทันสมัย อันส่งผลให้พวกเขามีจุดยืนที่เข้มแข็งในการเผชิญปัญหาต่างๆ

ในการจัดการประวัติศาสตร์ของตนเองหลังจากที่ถูกคนผิวขาวยึดครองอำนาจ การจัดการและแสดงจินตนาการหรือความทรงจำต่ออดีตของชาวออบอริจินแตกต่างไปจากความคิดของชาวออบอริจินเอง ซึ่ง Creamer สรุปว่า การเป็นเจ้าของความรู้สึกของท้องถิ่นนิยม ที่ส่งผลต่อความรู้สึกต่ออดีต ความรู้สึกรุนแรงต่อความเป็นเจ้าของ และตั้งข้อสังเกตว่าเป็นการอ้างสิทธิในการควบคุมและเป็นเจ้าของมรดกจากหลักการศีลธรรมและการแสดงภาพตัวแทนในการตัดสินใจและสร้างการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพกับผลการวิจัย ทว่ายังจำเป็นต้องมีการปรับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเสริมด้วยสิทธิที่ดิน การเข้าถึงระบบการศึกษา การสนับสนุนทุนแกพิพิภรณ์ท์ และอื่นๆ จึงจะช่วยให้ชาวออบอริจินสามารถควบคุมแหล่งมรดกของพวกเขาได้อย่างยั่งยืน

Creamer เสนอประเด็นท้าทายว่า งานโบราณคดีจะช่วยค้นหาความหมายจากอดีตที่เป็นไปเพื่อคนทุกกลุ่มในออสเตรเลียได้อย่างไร และนี่อาจนับได้ว่าเป็นผลกระทบของการเพิ่มเรื่องราวอดีตของคนกลุ่มต่างๆ จากความทรงจำที่ผ่านทางแหล่งมรดก ที่นักวิชาการประวัติศาสตร์และโบราณคดีจำเป็นต้องขบคิดให้ชัดเจนเพื่อกำหนดจุดยืนที่เหมาะสมของสาขาวิชา อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งระหว่างความหมายที่เกิดจากความทรงจำของสังคมกับประวัติศาสตร์ที่เกิดจากการศึกษาทางโบราณคดี เป็นสาเหตุให้ภาพลักษณ์ของงานโบราณคดีในฮาวายมีแง่มุมด้านลบในสายตาของชาวฮาวายพื้นเมืองอยู่มาก Matthew Spriggs (1994) ตั้งคำถามเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของงานโบราณคดีที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ โดยศึกษาจากข่าวความขัดแย้งต่างๆ ระหว่างนักโบราณคดีกับชาวฮาวาย และระหว่างทั้งคู่กับกองทัพ ซึ่งควบคุมพื้นที่แหล่งมรดกบางส่วนที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับความทรงจำต่ออดีตของชาวฮาวายพื้นเมือง แสดงถึงบริบททางสังคมที่ชาวฮาวายลุกขึ้นมาตีความอดีตของตนเองท้าทายมุมมองทางวิชาการ

Paul A. Shackel (2005) เสนองานโบราณคดีท้องถิ่นที่ตอบสนองการท่องเที่ยว แต่เน้นการบอกเล่าอดีตของตนต่อคนภายนอกผ่านมรดกทางโบราณคดี อันมีลักษณะของปฏิบัติการทางสังคมควบคู่กับการศึกษาทางโบราณคดี ซึ่ง Shackel เน้นว่าต้องไม่ใช่เรื่องของกลุ่มหลักหรือชาติ แต่ต้องเป็นเรื่องที่ตระหนัก

ถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษา เพศ ฯลฯ ที่อยู่ในวัฒนธรรม ทั้งอดีตและปัจจุบัน ให้เป็นอดีตหลายเสียง (multivocal past) เพื่อมิให้เกิด การกีดกันคนอื่น อย่างที่เกิดในประวัติศาสตร์ชาติ แต่ก็ต้องมีกระบวนการต่อรองกัน ระหว่างคนในท้องถิ่น โดยนักมานุษยวิทยาโบราณคดีเป็นผู้รับฟัง ให้คำปรึกษา แนะนำ และฝึกอบรม

สรุป และข้อคิดเห็น

จากการทบทวนงานศึกษามรดกที่เป็นแหล่งความทรงจำต่ออดีต อันมี การแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ฯลฯ พบว่า การศึกษาความทรงจำที่เกี่ยวข้องกับมรดก ต้องอาศัยข้อมูล เกี่ยวกับที่มาและการดำรงอยู่ของมรดกนั้น ตลอดจนบริบทของการสร้าง/จัดแสดง มรดกตั้งแต่แรกเริ่ม และทุกช่วงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ รวมถึงข้อมูลบริบท ด้านต่างๆ ของสังคม ในการวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าที่กำหนดกรอบคิด การตัดสินใจ หรือระเบียบทางสังคมในปัจจุบัน และ/หรือสะท้อนอุดมการณ์ เป้าหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่ในการแสดงออกหรือเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัย การตีความหมายที่ “อ่าน” จากการแสดงออกผ่านมรดกหรือความทรงจำอีกต่อ หนึ่ง ทำให้เห็นว่าประเด็นหลักของการศึกษาอยู่ที่ การผลิตซ้ำ ต่อรอง และช่วงชิง ความทรงจำว่าด้วยมรดกของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ

การศึกษามรดกในแง่นี้จึงต้องขุดค้นไปในความทรงจำของผู้เกี่ยวข้องผ่าน คำบอกเล่า การศึกษาเอกสารบันทึกเรื่องราว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็น วิชาการ ข้อมูลสถิติ ตลอดจนร่องรอยต่างๆ ที่สังเกตได้จากภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ มรดกเหล่านั้นดำรงอยู่ ดังนั้น หน่วยของการศึกษาที่เป็นมรดกขนาดเล็ก (ทั้งในแง่ กายภาพ และ/หรือในระดับความสำคัญต่อสังคม) เพียงแห่งเดียวอาจไม่เพียงพอใน การทำความเข้าใจความทรงจำที่หลากหลาย ซับซ้อน และมีหลายระดับ งานศึกษา จำนวนหนึ่งจึงศึกษามรดกที่เกี่ยวข้องกันหลายแห่ง เช่น กลุ่มอนุสาวรีย์ประเภท เดียวกัน กลุ่มมรดกในเขตพื้นที่เดียวกัน เป็นต้น มีเสียงที่หลากหลายในการเล่า อดีตผ่านความทรงจำของคนกลุ่มต่างๆ และสะท้อนถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

สังคม การเมือง ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนเหล่านั้น โดยตัวผู้กระทำหลักที่ได้รับความสนใจศึกษา คือ หน่วยงานภาครัฐทั้งระดับชาติและภูมิภาคหรือท้องถิ่น กับกลุ่มคนท้องถิ่นที่มีบทบาทในการจัดการมรดก ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการนำเสนอความทรงจำที่ต้องการต่อสาธารณชน ขณะที่ตัวผู้รับความทรงจำที่เผยแพร่ผ่านมรดก เช่น ผู้คนทั่วไปในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว มักได้รับการศึกษาในฐานะที่ช่วยสร้างความเข้าใจความหมายของมรดก และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตซ้ำความทรงจำร่วมที่เกิดขึ้น

ความทรงจำอดีตที่แสดงออกผ่านมรดกมักได้รับการเชื่อมโยงกับประเด็นศึกษาที่เกี่ยวข้องกัน คือ ภาพตัวแทน (representation) และอัตลักษณ์ (identity) อันเป็นมโนทัศน์ที่ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนก่อนนำมาใช้โดยเลือกตั้งคำถามและวิธีการค้นหาคำตอบที่สอดคล้องกัน เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นที่ยอมรับได้ของผู้สนใจในมโนทัศน์เหล่านั้น นอกจากนี้ บรรยากาสังคมที่มีการใช้มโนทัศน์ความทรงจำร่วมของผู้คนในการยืนยันเรื่องเล่าอดีตแบบต่างๆ โดยแสดงออกผ่านมรดกที่มีอยู่เดิมและ/หรือสร้างขึ้นใหม่ ยังทำให้เกิดประเด็นใหม่ๆ ซึ่งต้องได้รับการศึกษาต่อไป เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างความทรงจำส่วนบุคคลกับความทรงจำร่วม การอ้างสิทธิในมรดกด้วยความทรงจำข้ามพรมแดน การจัดการความทรงจำในมรดกของกลุ่มคนท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับประเด็นศึกษาที่ยังมีข้อจำกัดมาก คือ ความทรงจำที่เลือนหายไป หรือการลืม ซึ่งต้องอาศัยหลักฐานข้อมูลประเภทอื่นเทียบเคียงให้สามารถทำความเข้าใจสิ่งที่ลืมและวิเคราะห์ความหมายของการลืมนั้นได้ แต่ถ้าไม่มีหลักฐานประเภทอื่นยอมเป็นไปได้อย่างที่จะทำการศึกษา

บรรณานุกรม

หนังสือและวารสาร

- Ashton, Paul. (2009). The Birthplace of Australian Multiculturalism? Retrospective Commemoration, Participatory Memorialisation and Official Heritage. *International Journal of heritage studies*, 15(5), 381-398.

- Atkinson, David. (2008). The Heritage of Mundane Places. In Graham, Brian and Howard, Peter (Eds.). **The Ashgate Research companion to Heritage and Identity**. (pp.381-395). Cornwall, Great Britain : MPG books.
- Beaumont, Joan. (2009). Contested Trans-national Heritage : The Demolition of Changi Prison, Singapore. **International Journal of heritage studies**, 15(4), 298-316.
- Butts, David J. (1994). Nga Tukemata : Nga Taonga o Ngati Kahugunu (The awakening : the treasures of Ngati Kahungunu). In Gathercole, Peter and Lowenthal, David (Eds.). **The Politics of the Past**. (pp.107-117). London and New York : Routledge.
- Connerton, Paul. (1989). **How Societies Remember**. United Kingdom : Cambridge University.
- Creamer, Howard. (1994). Aboriginal Perceptions of the Past: the Implications for Cultural Resource Management in Australia. In Gathercole, Peter and Lowenthal, David (Eds.) **The Politics of the Past**. (pp.130-140). London and New York : Routledge.
- Hancock, Mary E. (2008). **The Politics of Heritage from Madras to Chennai**. Bloomington, Indianapolis : Indiana University Press.
- Harvey, David C. (2001). Heritage Pasts and Heritage Presents: temporality, meaning and the scope of heritage studies. **International Journal of heritage studies**, 7(4), 319-338.
- Harvey, David C. (2008). The History of Heritage” in Graham, Brian and Howard, Peter (Eds.). **The Ashgate Research companion to Heritage and Identity**. (pp.19-36). ASHGATE.
- Hodges, Matt. (2009). Disciplining Memory : Heritage Tourism and the Temporalisation of the Built Environment in Rural France. **International Journal of heritage studies**, 15(1), 381-398.

- Johnston, Rusell and Ripmeester, Michael. (2007). A Monument's Work is Never Done: The Watson Monument, Memory, and Forgetting is a Small Canadian City. **International Journal of heritage studies**, 13(2), 117-135.
- Kean, Hilda. (2009). Balto, the Alaskan Dog and his Status in New York's Central Park : Animal Representation and National Heritage. **International Journal of heritage studies**, 15(5), 413-430.
- Kenn, Hilda. (2008). Personal and Public Histories : Issues in the Presentation of the Past. In Graham, Brian and Howard, Peter (Eds.). **The Ashgate Research companion to Heritage and Identity**. (pp.55-69). Cornwall, Great Britain : MPG books.
- Linantud, John L. (2008). War Memorials and Memories : Comparing the Philippines and South Korea. **International Journal of heritage studies**, 14(4), 347-361.
- Marchall, Sabine. (2008). The Heritage of Post-colonial Societies. In Graham, Brian and Howard, Peter (Eds.). **The Ashgate Research companion to Heritage and Identity**. (pp.347-363). Cornwall, Great Britain : MPG books.
- McDowell, Sara. (2008). Heritage, Memory and Identity. In Graham, Brian and Howard, Peter (Eds.). **The Ashgate Research companion to Heritage and Identity**. (pp.37-53). Cornwall, Great Britain : MPG books.
- Moshenska, Gabriel. (2009). Resonant Materiality and Violent Remembering: Archaeology, Memory and Bombing. **International Journal of heritage studies**, 15(1), 44-56.
- Nora, Pierre. (1989). Between Memory and History : *Les Lieux de Memoire*. **Representations**, 26, Special Issue : Memory and Counter-Memory (Spring), 7-24.

- Shackel, Paul A. (2005). Local Identity, National Memory, and Heritage Tourism : Creating a Sense of Place with Archaeology. **Illinois Antiquity**, 40(3), 24-28.
- Smith, Laurajane. (2006). **Use of Heritage**. London and New York : Routledge.
- Spriggs, Matthew. (1994). God's Police and Damned Whore: Images of Archaeology in Hawaii. In Gathercole, Peter and Lowenthal, David (Eds.). **The Politics of the Past**. (pp.118-129). London and New York : Routledge.

